

Dostluk Her Şeydir

Şempanzeler, dost edinmek ve dostluklarını korumak konusunda çok özenlidirler. Yiyeceklerini arkadaşlarıyla paylaşırlar, birlikte oyunlar oynar, birbirlerine şakalar yaparlar. Başlarına kötü bir olay geldiğinde arkadaşlarının omzuna vurarak birbirlerini teselli ederler, birbirlerinin sırtını kaşırlar. Şempanzelerin dostlukları, biz insanlarınkine benzer.

Frans de Waal, günümüzün en ünlü primat araştırmacılarından biri. Bir bakıma, insanlarla hayvanlar arasındaki engelleri ortadan kaldırmaya ça-

lışıyor. Araştırmalarına, Hollanda'daki ve ABD'deki hayvanat bahçelerinde primat topluluklarını gözlemleyerek başlamış. 10.000 saatten de uzun bir süreyi, bir sandalyede oturup cam bir duvarın ardından şempanzeleri izleyerek geçirdiğini belirtiyor. Tüm yaptığı bu değil elbette. Yıllar süren araştırmaları sırasında, primat topluluklarında dönen politik entrikaları, liderlerin yükselişini ve düşüşünü, annelerin çocuklarına verdiği dersleri ve ömür boyu süren dostlukları gözlemleyerek bunları insanlara aktarmış. De Waal, şempanze topluluklarının insan topluluklarına çok benzediğini belirtiyor. Buna örnek mi? De Waal, bir şempanze topluluğunda gözlediği bir olayı anlatıyor. Küçük yaşta birkaç şempanze, kovalamaca

Frans de Waal, ABD'deki Yerkes Ulusal Primat Araştırmaları Merkezi'ndeki çalışma odasında.

Genç şempanzelerin yüzleri ve kulakları açık renklidir; genellikle büyüdükçe koyulaşır. Fotoğrafta, Frans de Waal'ın gözlemlediği gruptaki şempanzelerden Zwart, bir yaşındaki kızı Zola'yla birlikte görülüyor.

Gülen şempanzeler... Şempanzeler, güreşmece ya da birbirini gıdıklama gibi oyunlar oynarken çoğu kez kahkahalarla gülerler. Şempanzelerin bu sesleri, insanların çıkardığı boğuk gülme sesine benzer.

oynarlarken birdenbire birbirlerine bağırmaya ve birbirlerinin saçını çekmeye başlamışlar. Bu arada küçüklerden biri koşarak gidip annesini uyandırmış. Anne şempanze, yerinden kalkıp küçüklere doğru, tehdit anlamına gelebilecek birkaç adım atmış. Bunun üzerine, küçükler kavga etmeyi bırakarak yeniden oynamaya koyulmuşlar. İnsanlarla bir benzerlik kuracak olursak, bu tıpkı bir annenin kavga eden çocuklarına gelerek "Uslu uslu oynayın bakayım, yoksa ben yapacağımı bilirim!" demesine benzemiyor mu?

De Waal gibi araştırmacıların çalışmalarından önce insanlar, insanlarla hayvanlar arasında birçok benzerlik olduğunun farkında değillermiş. Hayvan topluluklarında en güçlü olanın sözünün geçtiğini düşünüyorlarmış. Bugünse, liderlerin çoğu kez en güçlüler arasından değil, en çok arkadaş ve dost sahibi olanlardan çıktığı biliniyor. Bu, tıpkı en çok oyu olan kişinin başbakan olmasına benziyor!

Genç bir şempanze (kulakları ve yüzü açık renk olan), ince bir dal parçasıyla termit avlamak için gruptaki yaşlı şempanzelerden birinden yardım alıyor. Şempanzeler, termit yemeyi çok severler. İnce dal parçalarını termit yuvalarına sokarak, termitlerin dalın üzerine tırmanmasını beklerler. Daha sonra da, dal parçasını ağızlarıyla sıyrarak termitleri mideye indirirler. Küçük şempanzeler bu beceriyi annelerinden ve öteki büyüklerinden öğrenirler.

Nikkie (soldaki) ve Hennie (sağda, kucağında bebeği olan dişi şempanze) bir kavgadan hemen sonra barışırken. Nikkie, Hennie'nin elini öpüyor.

De Waal, primatların da en az bizimki kadar karmaşık ve ilginç toplumsal ilişkilere sahip olduklarını gözler önüne sermiş. Hem şempanzelerde, hem de öteki hayvan topluluklarında, bireylerin, doğru ve yanlış davranışların farkında olduklarını; nezakete ve paylaşmaya değer verdiklerini ortaya çıkarmış. Aç arkadaşlarına yiyecek veren şempanzeleri, kendisine sunulan yiyeceği komşusuyla paylaşmak için acele edenleri gözlemlemiş. 10.000 saatlik gözlemden sonra bile şempanzelerin onu şaşırtmayı sürdürdüğünü anlatıyor. Georgia adlı dişi şempanzenin yaptıkları, bunu gösteren iyi bir örnek. Bu şempanzenin ağzına bir miktar su alarak yoldan birilerinin geçmesini beklediğini, sonra da ağzındaki suyu yoldan habersizce geçenlerin üzerine püskürttüğünü anlatıyor araştırmacı. Bir gün aynı yerden geçerken de Waal, Georgia'nın aynı şeyi ona da yapmak üzere olduğunu fark etmiş. Şempanzeye dönerek Hollanda dilinde ona "Seni gördüm!" demiş. Bunun üzerine Georgia bir adım geriye giderek ağzındaki suyu yutmuş. Araştırmacının sözünü dinlemiş ve aynı şakanın bu kez komik olmayacağına karar vermişcesine. Ne dersiniz? Şempanzelerin dünyası biraz olsun biz insanlarınkini andırmıyor mu?

Aslı Zülâl

Kaynaklar:

http://www.emory.edu/LIVING_LINKS/

Blum, D. "Frans de Waal: Friendship matters". Muse, Nisan 2001

Bir karpuzu paylaşarak yiyen bir grup şempanze.

Aralarında geçen bir kavgadan sonra Nikkie, Luit'e elini uzatıyor. Bu fotoğraf çekildikten hemen sonra, iki şempanze kucaklaşarak birlikte ağaçtan aşağı inmişler.

Nikkie, grubun lideri Luit'in önünde eğilerek ona saygısını belirtiyor.